

مطالعه موردی فساد

در معاملات شرکتها

Stephen D. Potts

ترجمه: دکتر کیهان مهام

پاسخگویی اخلاقی سازمانهای خصوصی و دولتها، امید را در دل ما زنده نگاه می‌دارد. مرکز اشاعه اخلاقیات^۱ افتخار دارد که بخشی مستمر از این تلاشها را برعهده گرفته است. از نگاه این مرکز، اخلاقیات و اصول اخلاقی مفهومی ناب در اداره شرکت و مبارزه با فساد به‌شمار می‌رود.

دولت ایالات متحد پیش از این اقداماتی برای احیای اعتبار شرکتها انجام داده است. قوانین و مقرراتی وضع شده که به‌موجب آنها:

۱- شرکتها موظف به برقراری آیین‌نامه‌های رفتاری برای هیئت‌مدیره و مسئولان طراز اول مالی شده‌اند (قوانین موضوعه بورس اوراق بهادار نیویورک و کمیسیون بورس اوراق بهادار امریکا).

۲- شرکتها موظف به افشای استقرار آیین‌نامه رفتاری لازم‌الاجرا برای مسئولان مالی و اجرایی عالی‌رتبه و هرگونه اصلاح یا لغای مفاد آیین‌نامه در زمینه موصوف به کمیسیون بورس اوراق بهادار شده‌اند؛ قانون ساربینز-آکسلی (Sarbanes-Oxley Act, 2002).

۳- مدیران عامل موظف به تایید اسناد و مدارک مالی شده‌اند.

اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور یا منطقه مورد بحث، اهمیت ویژه‌ای پیدا کند. به‌دلیل جهانی شدن اقتصاد کشورها، از این پس نمی‌توان وقوع فساد در یک منطقه را به مرزهای ملی محدود کرد. وقوع هرگونه فساد، مسئله‌ای جهانی به‌شمار می‌رود.

سال گذشته، ایالات متحد با مجموعه‌ای از موارد فساد در بخش خصوصی دست و پنجه نرم می‌کرد. ایالات متحد سال ۲۰۰۲ را به‌عنوان سالی که در آن رسواییهای برملا شده سبب تنزل اعتماد سرمایه‌گذاران و رشد نگرانیها نسبت به زوال مسئولیتهای شرکتها شد، به‌خاطر خواهد سپرد. موسسه‌های غیرانتفاعی از اعتماد اهداکنندگان منابع، سوءاستفاده کردند. شرکتهای چند ملیتی با دولتها و نحله‌های فکری فاسد و ناکارآمد که با خشونت، فقدان احترام، و ارباب دست به‌گریبان بودند- به تشریک مساعی پرداختند. مشاهده مجموعه‌ای از رفتارهای غیراخلاقی ملامت‌بار، امری مایوس‌کننده به نظر می‌رسد، اما تمهیدات و اقدامات اصلاح‌طلبانه‌ای که در سال ۲۰۰۳ آغاز شده و فریادها و اعتراضات شدید و فزاینده مردم در حمایت از

سومین همایش جهانی مبارزه با فساد و پاسداری از درستکاری به‌واقع نمایشی عظیم از تعهد تزلزل‌ناپذیر نسبت به ریشه‌کنی فساد است و در عین حال درستکاری را در سرتاسر جهان تحکیم می‌بخشد. گستره و گوناگونی عنوانهای مباحث ارائه شده در این گردهمایی چشمگیر است و استمرار همایشهایی از این دست، علاوه بر این که می‌تواند پیامدهای سوءفساد را از میان بردارد، قادر است تعهد بی‌وقفه و پایداری را در نهادهای مدیران و کارکنان القا سازد.

رخداد «فساد در معاملات فی‌مابین بخش خصوصی» غالباً از تلاشهای فعالان بخش خصوصی برای کاهش یا اجتناب از پیامدهای نامطلوب رکود اقتصادی، که به هر قیمت انجام می‌شود، پدید می‌آید. اقدامات نامیدانه و فاسدانه، همچون پیشنهاد رشوه و حق حساب، در غالب اوقات نتیجه این پیامدهاست. در غالب اوقات بخش خصوصی بزرگتر از بخش عمومی است، که این امر سبب شده است شیوه‌های درست کسب‌وکار و تجارت در عرصه بخش خصوصی، برای سلامت

به هرروی، در مرکز اشاعه اصول اخلاقی تصور نمی‌شود که این نوآوریها بسنده باشد. این مرکز نگاهی گسترده‌تر نسبت به اخلاقیات کسب‌وکار و مسائل اداره شرکتها دارد. به شرکتها توصیه می‌شود فراتر از الزامات قانونی و مقررات رفتار کنند و برنامه‌هایی اثربخش برای القای آرمانهای اخلاقی شرکت تدارک ببینند. شرکتها باید اطمینان یابند که آن آرمانها بخوبی القا شده و در موقعیتهای دشوار رعایت می‌شود. پژوهش مرکز یادشده نشان می‌دهد که این خواسته بدون حمایت گفتاری و کرداری مسئولان و مدیران شرکت، از مدیرعامل گرفته تا مدیران میانی، محقق نمی‌شود.

وضع قوانین اخیر در واکنش به رسواییهای شرکتها در سال ۲۰۰۲، امری تحسین برانگیز است، اما تثبیت احکام به معنای تثبیت (حل) مسئله نیست. به منظور اطمینان یافتن از پایبندی سازمانها به استانداردهای اخلاقی متعالی‌تر هنوز باید کارهای بیشتری صورت گیرد.

در این مقاله نمونه‌ای از فساد فاحش با شما در میان گذاشته می‌شود؛ فساد فاحشی که سبب سلب اعتماد عمومی به نیات و درستکاری سازمانی شد که نمایشگر مشارکت آمریکا در جنبش المپیک است. سازمان یادشده، **کمیته المپیک ایالات متحده**^۲ (USOC) نام دارد. نویسنده تا پیش از استعفای خود، که به دلیل سلب اعتماد از پایبندی این سازمان به برنامه‌های اخلاقی‌اش روی داد، در کمیته نظارت بر امور اخلاقی این سازمان کار می‌کرد. کمیته المپیک ایالات متحده به منظور اطمینان یافتن از پیشرفت و حمایت ورزشکاران آمریکایی تاسیس شد. مأموریت این کمیته «صیانت و پیشبرد آرمان المپیک در قالب سرمشقی راهگشا و سازنده و الهامبخش تمام آمریکاییهاست». متأسفانه، کمیته المپیک ایالات متحده گرفتار ملودرامی شوم شد. به جای آن که فعالیتهای این کمیته زمینه‌ساز برگزاری جشن موفقیت و

پیروزی قرار گیرد، گرفتار رسوایی تضعیف‌کننده و گران‌باری گشت. لازمه درس گرفتن از این رسوایی، دریافت و ادراک واقعیات آن است.

فساد با عبور از مرزها، سیستمهای اقتصادی و سیستمهای سیاسی، بر کلیه افراد بشر در اقتصاد جهانی تاثیر می‌گذارد. همواره افرادی که بد رفتار می‌کنند وجود خواهند داشت اما شفافیت و استانداردهای متعالی اخلاقی سبب انزوا و افشای بیشتر فساد می‌شود

امر سبب استعفای مدیر واحد امور اخلاقی، یکی از اعضای کمیته اجرایی و سه تن از اعضای کمیته نظارت بر امور اخلاقی، از جمله نویسنده، گشت. کنگره به سرعت از خود واکنش نشان داد. برای رسیدگی به موضوع سه جلسه غیرعلنی در مجلس برگزار شد، که احتمالاً به تحولات شدید سازمانی و نظارت بسیار دقیقتر مجلس خواهد انجامید. به علاوه، پرونده یادشده از این منظر که آیا پیشنهاد حق حساب از مصادیق تخلف از قانون ارتشا در معاملات خارجی هست یا خیر رسیدگی خواهد شد. البته به زعم نویسنده، موضوع از مصادیق تخلف از قانون یادشده هست. در حال حاضر رسیدگی به پرونده در جریان است، و مشخص خواهد شد که آیا پای مدیرعامل وقت به میان کشیده خواهد شد یا خیر.

سالها طول خواهد کشید تا کمیته المپیک ایالات متحده، شهرت خود را بازیابد. درست شبیه به رسواییهای اخلاقی اخیر در شرکتها، کمیته اجرایی نتوانست از استانداردهای اخلاقی کمیته المپیک ایالات متحده حمایت کند. تنها پس از وقوف بر دخالت جدی کنگره، کمیته اجرایی به خود آمد و پاداش شش رقمی مدیرعامل را تنزل داد، او را بشدت تنبیه کرد. اما اقدامات کمیته دیرتر از آن انجام شد که بتواند شغل مدیرعامل را محفوظ نگاه دارد. با افزایش فشار بر کمیته، مدیرعامل همراه با چند تن از مسئولان ارشدی که وی به استخدام درآورده بود، استعفای خود را تقدیم کردند.

تردیدی نیست که کمیته المپیک ایالات متحده، کمیته نظارت بر امور اخلاقی و انتصاب مدیر امور اخلاقی را با نیت خیر انجام داده است. به هر حال، آنچه از موقعیت پیش آمده می‌توان آموخت این است که به رغم تلاشهای مجدانه و پیگیر واحد امور اخلاقی، راهبران و روسای تشکیلات نتوانسته‌اند مجموعه‌ای از ارزشهای بنیادی را در سرتاسر سازمان ترویج دهند. لازمه اثربخشی واقعی آن است که

رویدادی که موجب این رسوایی شد، تضاد منافع ایجاد شده برای مدیرعامل بود که سبب ملاقات وی با دوست دوران کودکی او شد؛ ملاقاتی که در خلال آن، پیشنهاد پرداخت حق حساب به یکی از مسئولان عالی‌رتبه بازیهای پان‌امریکن مطرح گردید. با این که کمیته نظارت بر امور اخلاقی از «بروز تضاد منافع» آگاه شده بود، اما کمیته اجرایی در وهله نخست هیچ‌گونه مجازاتی برای مدیرعامل قائل نشد. این

اصول اخلاقی به صورت جزئی جدایی‌ناپذیر از فرهنگ سازمانی درآید، نه آن‌که در قالب ملحقه و افزوده‌ای، به سیستم‌های اداری شرکت پیوند زده شود. مسئولان امور اخلاقی صرفاً نمی‌توانند به تظاهر و صحنه‌آرایی بپردازند؛ آنها باید به عنوان اعضای بنیادی سازمان انجام وظیفه کنند و به جهت مشارکت در برقراری ارزش‌ها و جو سالم سازمانی پاداش داده شوند. به مواضع و نگاه آنها به مسائل فراروی سازمان باید گوش سپرد و ارج نهاد، به ویژه در موقعیتهایی که می‌طلبند سازمان به بررسی دقیق امور جاری خود بپردازد.

فرروپاشی **انرون (Enron)** را می‌توان به عنوان نخستین نمونه مخاطراتی به شمار آورد که در صورت برخورد با اخلاقیات و فضیلتها به عنوان ملحقه یا افزوده سیستم‌های اداری روی می‌دهد. چهار ارزش (خواست‌ها) کلیدی انرون، در جلب مشتری، به عنوان پایه موفقیت اقتصادی و ثروت، که موتور محرکه حاشیه سود انرون و عامل خرید سهام آن از سوی سرمایه‌گذاران شمرده می‌شود، بازتاب یافت. تبعیت سرسری و سست از این ارزش‌ها، به بی‌توجهی فاحش هدایت‌کنندگان انرون و هیئت‌مدیره آن انجامید، که این امر نیز به تخریب شرکت از درون منجر گردید. احترام، درستکاری، ارتباطات و تعالی صرفاً گفته‌هایی روی کاغذ بود. در حقیقت، فرهنگ سازمانی موجود پیش از سقوط شرکت، بی‌توجهی به ارزش‌ها بود که این امر در مصوبه هیئت‌مدیره آن مبنی بر کنارگذاری آیین‌نامه رفتاری تجلی یافت تا بدین وسیله بستر لازم برای شراکت مسئولان شرکت به صورت غیررسمی فراهم شود.

این نبود اعتماد، که باید از میان برداشته شود، صرفاً به دنبال مجموعه‌ای از رسواییها، که به دنبال رسوایی انرون فاش شد، شکل نگرفته، بلکه سرچشمه اصلی آن تصور عمومی افراد جامعه مبنی بر امکان «کنارگذاری» اصول اخلاقی در شرایط سخت است. سرمایه‌گذاران و دیگر

افراد جامعه مشاهده کرده‌اند که اصول اخلاقی پایه‌ای استوار و تزلزل‌ناپذیر برای حفظ درستکاری شرکتها نبوده است بلکه تنها مجموعه‌ای از اصول بوده که از خواسته عموم مردم مبنی بر تبعیت از اصول اخلاقی، حمایت ظاهری کرده است. شرکتها برای تغییر این تصور باید اصول اخلاقی را در کلیه ابعاد رفتار کاری خود نهادینه کرده، آن را تثبیت نمایند.

سایر شرکتها با تبعیت از انرون، ارتشا در کسب و کار را برای بالا بردن عملکرد شرکت در بازار مجاز دانستند و آن را تشویق کردند. تعدادی از مفسران گفته‌اند که شاخصترین دلیل سقوط انرون نبود منش و شخصیت بود که مدیریت ارشد شرکت را به ستوه آورد. رهبران شرکت از صدر تا ذیل باید اصول اخلاقی را ارج بگذارند به آن سروشکل دهند. اگر برنامه‌های اخلاقی مناسب به صورت جزئی از فرهنگ سازمانی درآید، آنگاه به کمک آن از وقوع مشکلات و معضلات جلوگیری می‌شود و مشکلات پدید آمده نیز به مجرد وقوع مرتفع خواهند شد. هر قدر مدیریت عالی مفاد یک گزارش یا پرس‌وجو را ناراحت‌کننده بداند، نباید درخواست کند یا اجازه دهد شکایتها یا انتقادات به کمک گزارشهای سانسور شده یا گمراه‌کننده پنهان شود. اختفا یا پیچاندن موضوع، اوضاع را بدتر می‌کند. پیروی از اصول اخلاقی توصیه شده به ارتقای احترام سازمان هم در داخل و هم در خارج آن می‌انجامد و اعتبار و درستکاری سازمان ارتقا پیدا می‌کند.

در پایان لازم است به نگرانی‌های کلان نسبت به فساد نیز اشاره شود. فساد با عبور از مرزها، سیستم‌های اقتصادی و سیستم‌های سیاسی، بر کلیه افراد بشر در اقتصاد جهانی تاثیر می‌گذارد. همواره افرادی که بد رفتار می‌کنند وجود خواهند داشت اما شفافیت و استانداردهای متعالی اخلاقی سبب انزوا و افشای بیشتر فساد می‌شود.

اخلاق و درستکاری برای بازار اقتصاد جهانی امری حیاتی به شمار

می‌رود. کشورها به منظور تسهیم کامل منافع توسعه و تجارت بین‌الملل ناچارند قابل اعتماد جلوه کنند. آنها باید محیط‌های کسب و کار و هزینه‌های معاملاتی خود را به صورت پایدار و پیشبینی‌پذیر نمایش دهند. آنها باید باز و شفاف عمل کنند.

چرا اخلاق و درستکاری برای شرکتها و بخش خصوصی مهم قلمداد می‌شود؟ شرکتی که تصور می‌شود به اخلاق پایبندند، قادر به استخدام و نگهداشت بهترین نیروهای کاری هستند و می‌توانند روابط درازمدت سازنده‌ای با عرضه‌کنندگان مواد و کالا، مشتریان، سرمایه‌گذاران و سهامداران خود داشته باشند. همچنین شرکتها پایبند به «اصول اخلاقی» می‌توانند پشتوانه و احترام کافی به دست آورند آن‌گونه که فشارهای فعالان و رسانه‌ها حذف شود یا کاهش یابد و بدین وسیله حسن شهرت شرکت حفظ شود.

مقارن پایان قرن گذشته، قدرت اقتصادی فعالان عرصه کسب و کار بشدت افزایش یافت. درآمدهای تعدادی از شرکتها خصوصی از تولید ناخالص ملی بسیاری از کشورهایی که از امکانهای فعالیت این شرکتها بودند، فزونی گرفت. در سطح جهانی، شرکتها وظایفی را برای خود متصورند که به طور سنتی از سوی دولتها، انجام می‌شود، از جمله تدوین استانداردها، قبول مسئولیت برای رفاه اجتماعی ذینفعان در حوزه‌های آموزش و تحصیل، و پذیرش وظیفه حراست از محیط زیست. استانداردهای اخلاقی مبتنی بر ارزشهای والا در این زمینه اقتدار لازم را برای مدیریت مسئول به وجود می‌آورد و آنها می‌توانند برای تامین منافع کشورهای در حال توسعه و سلامت اقتصادی جهانی گام بردارند. تشریح مساعی و همکاری شرکتها جهانی و کشورهای میزبان، نشان از پیشرفت چشمگیر در مبارزه با فساد دارد.

پانزدهم